

עניני שברי כלים ומוקצה - שיעור 122

- Cases: 1) Button fell off 2) Never used button 3) Knob fell off door
4) Knob off stove 5) Mezuzah fell off door 6) Wheel off carriage

I. כללי כלי שנשברה או שנתפרק בשבת

(א) כל הכלים שנשברו אפילו בשבת מותר לטלטל שבריהם ובלבד שיהיו ראויים לשום מלאכה (משנה שבת קכ"ד: וש"ע ש"ח - ו) וזה נקרא נולד שאינו דבר חדש לגמרי וגם עצם הדבר לא נשתנה ממה שהיה בתחילה אלא שנשתנה ממה שהיה מיוחד בכין השמשות כאן יש מחלוקת ר"ש ור"י ובשבת נקטינן לקולא כר"ש ובירושלמי לחומרא כר"י ולכן עצמות שנתפרקו מהבשר שעליהן או כלי שנשבר בשבת או בהמה שנתנבלה בשבת, ביום טוב מחמירין כרבי יהודה ובשבת מקילין כרבי שמעון (ש"ע ש"ח - ט"ז ת"ה - ד) ועיין בשש"כ (כ"ז - ק"ט) אבל אם אינם ראויים לשום דבר הם מוקצים

(ב) כל הכלים הנטלים בשבת דלתותיהן שנתפרקו מהם נטלים בין נתפרקו בחול בין נתפרקו בשבת (משנה שבת קכ"ז: וש"ע ש"ח - ח) ופ' רש"י (ד"ה ודע"פ) דהן כלי אגב אביהן ולא כדלתות הבית שאינן מן המוכן ויש מחלוקת אם דלתות הכלים שנתפרקו צריכים תשמיש אחר שנתפרקו וזה שיטת רש"י (קכ"ז: ד"ה ה"ג) והמאירי (ש"ס) אבל שיטת התוספות (ש"ס קכ"ז:) לפי דעת הט"ז (ס"ק ח) הוא שאין צריך שום תשמיש הואיל וראוי להחזירו לחברו אל הכלי וכן פסק המ"ב (ש"ח - ס"ק ל"ה) וכ"כ הגר"ז (ש"ח - ל"ד) ותהלה לדוד (ס"ק י"ז) ולא כהערוך השלחן (סעיף כ"ה) וכרב משה פיינשטיין שהוכח בספר טלטולי שבת (דף ה - י"ח)

(ג) כירה או ספסל שנשמט אחת מרגליה אסור לטלטלה אא"כ ישב עליה כך פעם אחת קודם השבת (או שנאבד או שנשבר רגליה) ועיין במ"ב (ס"ק ט"ז) דאסור להכניס הרגל אפילו אם לא יתקענה בחוזק משום חשש שמא אתי לתקוע דסתם רגלי הספסלין דרכן להיות מהודקין וחישי לשמא יתקע (ש"ס קל"ח: וש"ע ש"ח - ט"ז) ועיין בחזו"א (ג - סק"י) שכתב דמדברי הטור משמע דאם עושה רפוי בלתי מהודק מותר ואם אין רגילות לתקוע אפשר להקל אפילו להדק וזה לא כהרמ"א (שי"ג - ו) ועיין בשו"ת שבט הלוי (ו - ל"ז) שחולק על דברי החזו"א. ועיין בה"ל (שי"ג - ו - ד"ה זכ"ה) שהביא דעת הסמ"ג דדוקא דבר שצריך גבורה ואומנות אסור משום שמא יתקע

(ד) יש מחלוקת אם גזירת כירה היא גזירה כללית על כל חפץ שיש חשש שיבא לתקנו ויעבור על איסור דאורייתא ועיין בספר תרומת הדשן (סימן ט"ה) דספסל שנשמט אחת מרגליו אסור רק מתורת חומרא והמחמיר תבא עליו ברכה. ועיין בשו"ת בית ישראל (י"ז) דאין מדמים גזירות חכמים זו לזו ורק בכירה וספסל גזרו ובהדיא מצינו בדלתות הכלים דאע"פ שאינם ראויים כלל למלאכה אינם מוקצים ולא חיישינן שמא יתקן ועיין בספר שלמי יהודה (דף פ"ז) שהביא מרב ש.ז. אויערבך דהגזירה חל על כל דבר שדומה לגזירת כירה וכ"כ בשם רב אלישיב

II. נוגע לציורים שלנו

(א) כפתור שנפל מן הבגד אם תורת מוקצה עליו זה תלוי במחלוקת הראשונים אם דלתות כלים אף שאין ראוי לשום מלאכה אחרת הואיל וראוי להחזירו ולחברו אל הבגד אם נחשב מוקצה לרש"י ולמאירי (קכ"ה: נחשב מוקצה ולתוספות (קכ"ז: ד"ה "אזינה") אליבא דט"ז (ש"ח - ס"ק ח) אינו מוקצה שעדיין עומד למלאכה ראשונה וראוי להתחבר (ועיין בתהלה לדוד ש"ח - י"א וי"ז) ויש אומרים (הקצות השלחן ק"ט - ח) שההיתר של דלתות הכלים שנתפרקו הוא משום דעומדות על מנת להחזיר דלת זו אל הכלי משא"כ כפתור פשוט ומצוי שאין מדקדקים להחזיר דוקא אותו כפתור שנפסק לכן מוקצה הוא ורק כפתור מיוחד שמקפידים להחזיר כפתור

זה להבגד מותר וכ"כ הרב ש.ז. אויערבך עיין בש"כ (ט"ו - רכ"ח) ועיין עוד בספר טלטולי שבת (דף ה - ג' אלה י"ח) מרב משה פיינשטיין דכל הכפתורים שנפלדו הו"ל מוקצה ולא דמי לדין דלת של כלי המתפרק דהתם אית ליה להדלת איזה תשמיש (כהמאירי) וכ"כ הערוך השלחן (ש"ח - כ"ה) ולא כהמנחת שבת (סימן פ"ח - סק"ז) ושו"ת אז נדברו (חלק ז - מ"ו) ועיין במ"ב (ש"ח - ל"ה)

(ב) וכפתור חדש שלעולם לא היה מחובר להבגד דעת הקצוה"ש (סימן ק"ט - סק"ח) שדינו ככלי שמלאכתו לאיסור ודעת המנחת שבת (פ"ח - ז) דאולי דינו כמוקצה מחמת גופו כיון דאין תורת כלי עליו אבל לכל הדעות חמור יותר מכפתור שנפל

למעשה - למנחת שבת כל כפתור שנפל אם עומד להתחבר אינו מוקצה. ולקצות השלחן ורש"א רק כפתור שיש לו חשיבות אינו מוקצה. ולהערוך השלחן ולרב משה פיינשטיין בכל אופן הוא מוקצה. ואם מטלטל דבר מוקצה כלאחר ידו פסק רב משה דאם הוא דבר נחוץ מותר (טלטולי שבת דף ח - אות ל"ז)

(ג) דלתות הבית או ידית הדלת לפרקם ולהחזירם עיין בשש"כ (כ"ג - ל"ז) דאסור לפרק כל דלת או ידית הדלת ואם נתפרקו מאליהם אסור להחזירם למקומם והם אסורים בטלטול ואם אי אפשר לפתוח הדלת מותר לפתוח במברג (screwdriver) שהוא רק מלאכתו לאיסור משא"כ הידית שהוא מוקצה מחמת גופו (שו"ע הרב ש"ח - ל"ה) ויש הכותבים שאם נופלת לפעמים מהדלת ומחזירים אותה יש היתר אף בשבת להחזירה לדלת (מנחת שבת זמנחה חזקה פ - ע"ג) משום דלא גזרו שמא יתקע אם רגיל בכך בכל יום ועיין באשל אברהם מבוטשאטש (ש"ד) דדלת שנסגרה מבלי יכולת לפתוח את המנעל מותר לאמר לנכרי לסתור הדלת שאין דעת הנכרי כלל לעשות בדרך סותר על מנת לבנות והוה שכות דשכות ולצורך מצוה או צורך גדול מותר (ש"ז - ה) וכתב דעדיף טפי לומר לתינוק שיאמר לנכרי והוה בגדר אמירה לאמירה וזה חידוש גדול וצריך ראייה לדבר

(ד) ידית של תנור אם לפרקם והחזירם ביום טוב עיין בשש"כ (כ"ג - ל"ז) דידיית שעשויה להכניסה בדלת ולהוציאה לפי הצורך אינה מוקצה ומותר להשתמש בה בשבת אבל תנורים ודלתות וחלונות של ארון המחזיק יותר ממ' סאה דינו כדלתות וידית הבית ואם אין דרכו לפרקם ולהחזירם מוקצים הם ואסור לטלטלם וכ"ש להחזירם

(ה) לענין מזוזה שנפלה מן הדלת - עיין במנחת שבת (פ"ח - ס"ק ל"ח) דאפילו היכא שנפלה מן מזוזות הבית בחול יש לעיין אם לטלטלה בשבת כיון שהיא ראויה להחזירה למזוזות הבית וכ"ש אם נפלה בשבת דאסור לטלטלה דומיא לדלת שנתפרקה בשבת וע"ש בשו"ת המנחה (פ"ח - ס"ק י"ד) דאם המזוזה נמצאת בבזיון מותר לטלטלה ועיין בשש"כ (כ - ל"ג) ועיין בשדי חמד (מערכת מ' כלל קט"ו ד"ה "אמנס") שהביא מספר באר מים חיים (ח"ח סימן ז) שאסור לדור בבית שאין בה מזוזה ושרי להחזירה וליכא למיגזר משום שנראה כמתקן משום דמילתא דלא שכיחא היא והוא לא רצה לקבל פסק זה דבאופן זה אין איסור לדור בבית שאין בו מזוזה

(ו) עגלת קטן שנשמט גלגלו בשבת או ביום טוב - לכאורה זה דומה לכירה שנשמט אחת מרגליו (ש"ח - ט"ז שי"ג - ח) דאסור להחזירה וגם לטלטלה. ואם העגלה ראויה לשימוש גם בלי לתקנה יש מתירים להשתמש בה כך דלא גזרינן שמא יתקע (אז נדברו ח - ל"ג) ועיין בשש"כ (כ"ח - ק"ה) דמשמע מ' (סימן ש"ח) משערי הציון (ס"ק ס"ח) דאפילו אם העגלה עוד ראויה לשימוש גם כן גזרינן שמא יחזק אותה. אברא יש להתיר העגלה משום ח' דאין גזירת כירה גזירת כללית עיין לעיל ח' לחזו"א מותר להחזיר הגלגל ברפיון ח' ועוד אפשר זה בגדר אדם בהול ומתירים מוקצה באופן זה ח' ויש עצה של טלטול מוקצה כלאחר יד (רמ"א ש"ח - ג ומחבר ש"ח - ח)